

Dize sonlarındaki ses benzerliğine uyak (kafiye) denir. Uyak, dize sonlarında anlam ve görev yönünden farklı sözcük, eklerden ya da seslerden oluşur.

Kafiyenin Şiirdeki Yeri

Bir şiirde kafiyenin yeri hakkında üç çeşit yorum yapılır. Kafiye; başta, sonda veya ortada bulunabilir. Başta kafiyeleniş için [İslamiyet Öncesi Türk Edebiyatı](#)'nın bazı eserleri örnek gösterilebilir. Sonda kafiyeleniş, günümüzdeki en yaygın kullanılıştır. Bu yüzden tanımlarda bu özelliğin öne çıktığı görülmektedir. Dikkat edilirse [Divan Edebiyatı](#)'nda da, 19. asırdan sonraki edebiyatımızda da kafiyenin yapı sistemi, genellikle sonda kafiyelenişe göre kurulmuştur. Mısranın ortasındaki kafiyeleniş için çeşitli bakış açıları söz konusudur: Divan Edebiyatı'nda **müreddef gazel** denilen bir [gazel](#) türünün tam ortadan ikiye ayırabileceğimiz kafiyeleniş örneği bilinmektedir.

Beni cândan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı

Kamu bîmârına cânân devâ-yı dert eder ihsân
Niçin kılmaz bana dermân beni bîmâr sanmaz mı

Gamım pinhân tutardım ben dediler yâre kıl rûşen
Desem ol bî-vefâ bilmem(n) inanır mı inanmaz mı

Fuzûlî rind-i şeydâdır hemîşe halka rüsvâdır
Sorun kim bu ne sevdâdır bu sevdâdan usanmaz mı (**Fuzuli**)

Ortada kafiyeleniş için kaynaklarda **ic kafiye** terimi kullanılır. Bunun da kesin olarak bizim anladığımız şekilde ortadaki kafiyelenişi vermediği ama ortada kafiyeleniş çeşitlerinden biri olduğu söylenebilir. Demek ki ortada kafiyeleniş, tek şekilde olmamakta, onun değişik örneklerine rastlanabilmektedir.

Ortada kafiyeleniş, asonans ve aliterasyonla da karıştırılmakta ve yanlış olarak yarım kafiye adı ile kullanılmaktadır. Birçok kaynakta bunu görmek mümkündür.

Kafiyenin Düzeni ve Biçimi

Kafiyenin sıralanışı ya da kafiye şeması adıyla yapacağımız bir inceleme, birçok problem taşır. Düz kafiye, [çapraz kafiye](#), [sarma kafiye](#), mâni tipi kafiye, semai tipi kafiye, koşma tipi kafiye, gazel tipi kafiye gibi isimlendirmeler henüz standarda kavuşmamıştır. Mesela mesnevi tipi kafiyenin, az çok değişikliklerle [Yeni Türk Edebiyatı](#)'nda kullanıldığını söyleyebiliriz. [Tanzimat Edebiyatı](#)ndan [Servet-i Fünun şiirine](#) kadar en fazla [mesnevi nazım şekli](#) ve buna bağlı olarak en fazla [mesnevi](#) kafiyelenişi veya [düz kafiye](#) denilen şema kullanılmıştır.

Eski mesneviler genellikle hece sayısı bakımından kısa vezinli kalıplarla söylenmiş ve hikâyenin hatta romanın işlevini yerine getirmiştir. Yeni mesneviler ise [Fransız edebiyatı](#)nda bulunan bu tür kafiyeleniştten kısmen etkilenirler. Yirminci asırdaki yeni mesnevi, her konuda yazılabilir; [aruz ölçüsü](#) ve [hece ölçüsü](#) oluşturulabilir. Yeni örnekler, Eski Türk Edebiyatı'nda bulunanlar gibi uzun değildir. Yeni mesneviler, manzum hikayelerle çok kullanılmışlardır. Yeni mesnevi tipi kafiyeyi **düzayak** veya **eşleme** diye adlandıran kaynaklar vardır.

Kıta tipi kafiye, terci ve terkip tipi kafiye vb. [isimler](#), büsbütün farklıdır. Son örnekler, sone, [terzarima](#) gibi batıdan gelen türler ile birlikte incelenince yeni edebiyatta görülen kafiye sistemi, sanki tutarsızlık taşır.

Not:

Kafiye oluşumu ve yapısı için de problemlerle karşılaşırız. Kafiyenin yapısı için tanımamız gereken terimler şunlardır: yarım kafiye, tam kafiye, zengin (mukayyed) kafiye, tunç kafiye, cinaslı kafiye, redifli kafiye...

Uyak (Kafiye) Türlerine aşağıda değinelim: